

לא בבית קברנו

בבית החולים המודרני של המיסיון שהוקם בירושלים היו
דופאים מעולים ומזון בחינם, אבל רבני העיר נאבקו בו ובכל
מי שהעז להתאשפז בו. האם דאגתם לנשמת החולה גם על
חשבון בריאותו הייתה מופרזת? | תמר הירדני

תחילת המאה ה-19, לקראת בוא המילניום החדש, התחזקה באירופה אמונתם של נוצרים רבים בכך שימות המשיח קרבים ובאים. תנועת המילנריות הפרוטסטנטית שקמה אז באנגליה ביקשה להבטיח שהגאולה הנוצרית שהוחמצה בתחילת המילניום הקודם לא תוחמץ שוב. חברי התנועה סברו שהפיכת כלל יהודי העולם לנוצרים תסלול את הדרך אל הגאולה המובטחת בחזון אחרית הימים הנוצרי. לשם החשתה של גאולה זו הוקמה ב-1809 'החברה הלונדונית להפצת הנצרות בקרב היהודים' (London Society for Promoting Christianity Among the Jews) וסניפיה התפרסו ברחבי העולם ובכלל זה גם בארץ ישראל.

השליחים שהגיעו לארץ הקודש זיהו בקלות את אחת הרעות החולות המרכזיות של הארץ – המחלות. 80% מהילדים שנולדו בארץ ישראל באותם ימים לא שרדו עד גיל חמש בשל שלל נגעים ומגפות. על פי נתונים שמסר הרופא השוויצרי טיטוס טובלר שביקר באותם ימים בירושלים, בשל תמותת התינוקות עמדה תוחלת החיים הממוצעת בירושלים על גיל 22. לרוע מזלם של החולים לא ניתן היה למצוא בכל מרחבי המזרח התיכון ולו רופא מוסמך אחד. מי שעמדו לימינם בימים הקשים ההם היו בעיקר מרפאים עממיים, בעלי שם וכותבי קמעות, רופאי אליל ומלחשי לחשים שבמרבית המקרים לא הועילו כלל. המסקנה הבלתי נמנעת של שליחי המיסיון הייתה שיש ללמד את יושבי הארץ פרק בהלכות היגיינה בסיסית, לסלק מהם את קמעות ההבל ולהגיש להם טיפול רפואי ראוי. אלא שרצון החברה המיסיונרית להיטיב עם יושבי הארץ הצטמצם לאוכלוסייתה היהודית בלבד, במטרה מוצהרת לנצל את המפגש בין הרופא לחולה למטרות מיסיונריות. ב-1838 ביקרה בארץ משלחת של רופאים מומחים מלונדון. היא בדקה את הרופק המקומי וקבעה שמרפאות ובתי חולים יהיו אמצעי יעיל ביותר למשיכת לבו של הציבור היהודי, לצד מוסדות חינוך ופיתויים נוספים. ב-1842 שלח המיסיון את ד"ר אדוארד מקגאוון, כירורג נערץ מקיימברידג', לפתוח מרפאה בירושלים, ושנתיים לאחר מכן כבר חנך ד"ר מקגאוון את בית החולים המיסיונרי בירושלים. היה זה בית חולים ראשון מסוגו בארץ ישראל, ואחריו נוסדו בתי חולים מיסיונריים דומים בצפת ובטבריה.

חרם אחר חרם

בית החולים של המיסיון בירושלים נחשב לגורד שחקים בקנה מידה מקומי. בשולי הרובע היהודי, צמוד למרכז הפעילות של המיסיון (כנסיית המשיח של ימינו), הוקם מבנה אבן מפואר בן שלוש קומות

שיועד לבית החולים. כדי לפתות את הקהל היהודי הצייע בית החולים טיפול ואשפוז ברמה הגבוהה ביותר – כולל תרופות, בגדים ומזון כשר – והכל חינם אין כסף. האשפוז היה כרוך בהפעלת לחץ מיסיונרי מידי, כפי שמתאר ישראל ב"ק:

אך יום הראשון כי על מיטתו ישכב, יציגו לפניו שולחן ויקריבו עליו ביכורי ראשית פרי, וכן תחבושת, רטייה ומזוז, מחברת ... ברית חדשה ומניחו על השולחן. כי חבר לאיש משחית מהכת הנזכרת – לא יעזבהו, ולילה כיום יביע אומר בשפתי חלקות: ראה נא ידידי, אחי, יקירי, טובת ושלמות האנשים הבאים בברית החדשה, ומה מתוק לחך ספר הברית החדשה (דברי הימים', 1854).

באותם ימים לא ניתן היה למצוא בכל המזרח התיכון רופא מוסמך. ליחין החולים עמדו בעיקר מרפאים עממיים, בעלי שם וכותבי קמעות, רופאי אליל ומלחשי לחשים

היישוב היהודי נזעק והשיב מלחמה שעה. עוד באותה שנה נפתחה מרפאה יהודית בראשות ד"ר שמעון פרנקל, רופא מהולל משלזיה. משה מונטיפיורי מימן את הבאת הרופא, את משכורתו ואת המכשור הרפואי הנדרש, כך שכל חולה יהודי בירושלים יכול היה ליהנות מטיפול רפואי כשר למהדרין חינם. אך המיסיון לא ויתר. הוא גייס צוות עובדים יהודי והעסיק שוחטים מקרב העדה המוגרבית שדאגו לאספקת בשר כשר לבית החולים. התנאים המשופרים והטיפול המשובח בבית החולים של המיסיון פיתו יהודים רבים, ובעיקר את העניים שבהם. כתגובה לכך הכתה ההנהגה היהודית בנשק יום הדין כאשר הכריזה בינואר 1845 על חרם רבתי נגד המעזים להציג את כף רגלם בפתח בית החולים של המיסיון. נוסח החרם פורסם בעברית ובעברית ספניולית (לדינו באותיות עבריות) וכתרתו הייתה "כל ישראל ישמעו וייראו". בכתב החרם הובא "עניין ההוספיטל של כת המשומדים המכונים בשם פורטיסטנטין", ובהמשך תואר באופן שאינו משתמע לשתי פנים מה יהא גורלו של יהודי שיעז "להרים את רגלו להיכנס אל תוך ההוספיטל אשר להיות שמה, הן חולה לרפואתו והן בריא לשרת שמה". בתום רשימה ארוכה שכללה את הפיכת יינו ליינ עכו"ם ותבשיליו לטרפה, וכן את האיסור למול את בניו ואת סילוקו מכל חלק בא"ל היהודי הובחר: "לאחר מותו לא יוטהר על ידי יהודים ולא יקובר בקבורת ישראל". איום

יהודים בפתח בית החולים של המיסיון האנגלי ברחוב הנביאים

כל ישראל ייש

אשר נראה בעליל השערוייה ב' ישראל זהר ב'ון . מעעץ ההוספיטאל
זה למען יביאו נפשות אחינו ב' . כי על כן נתוועדו יחד ראשי וגדולי ח'נ'
א' הוא הרב אג'ן ראשון לציון ה'ון וראשי וממוני דק'ק אשכנזים פרושים ו'
הנ"ל בכח תורתינו הקדושה ובכח קדושת ירושלם ת'ו ובחרם ח'
כנס . אל תוך ההוספיטאל הנ"ל להיות שמה הן חולה להפואתו הן צריא
שתיהם בחתיכה דאיקורא כמאכלי טריפות ופתם פת מגואל ויינם
גפרים מעדת ישראל לגמרי . כל יומל בנין ואין לו חלק באלקי ישראל
השוחטים לכל הכוללות הנ"ל מזהירים בכח תורתינו הק'ק שלא ישר
מנכרי צשה כשר ג'כ מזהירים כנ"ל שלא יתנו שום צשר כשר לכ'
ינוצולה חזי תצטילם טריפה ונבלה . והאיש או אשה אשר יתן
תה כל מי שיעבור על גזירת הרבנים והאזהרות הנ"ל להכנס שם
שה מצני ישראל להכניס בהוספיטאל הנ"ל . על כל אלה חל כל
כס . ולהשומע דברי אזהרות הנ"ל יונעם ותצא עליו ברכות טון

ש' תכנו גד'ח אמן וכ"י ר'

מעיו ויראו

ל של כת המשומדים המכונים בשם פורטיקטאנטן, אשר כל מעמתם וחפ
 ימי ורבני דקק ספרדים היו ובראשם משלת כבוד הרב המופלא וכבוד
 זמירים דפה שיהק ירושלים ת"ו, הקביתו יחד להעביר קול במחנה קהל
 ור כחרם יהושע ב"ג וכחרם דרבינו גרסון ז"ל כלירום איש את רג
 ל שרת שמה, כל איש ואשה אשר יעבור ויכנס לשם יהיה כל מאכליה
 כייק של עכום וכל תבשיליהם טריפה יהיו (נהנכנס לשם יהו מובד
 ! , ואחר מנתו לא יוטהר ע"ו יהודים ולא יקובר בקבורת ישראל
 טו שום עוף לשום נפש מישראל שיהיה בתוך ההוקפיטט הנ"ל ו
 ל איש ואשה שיהיה בתוך ההוקפיטט הנ"ל, ואם ישיגו בשר כשר
 אשר יביא להם בשר כשר הרי הוא בכלל כל האנשים הנ"ל,
 וכל מי שיעמוד לשרת שם, וכל בר ישראל אשר ייעץ ויסייע לאי
 האזהרות והעונשים הנ"ל, ואחינו ב"י הדבקים בה' שבעו ורתו
 , וזכות אחז"י וזכות עיר קדשינו ירושלים ת"ו יעמוד לנו כל יר

CHRISTIANITY · AMONGST · THE · JEWS

FOUNDED · 1843 · ERECTED · 1896

רפאני יקוה
וארפא

המתאר את קורות ירושלים, ומסופר בו כי אותה יהודייה זקנה נפלה ושברה את רגלה סמוך לבית החולים של המיסיון. הצוות הרפואי מיהר לעזרתה, הכניס אותה פנימה וטיפל בה, אך הזקנה רק התחננה שוב ושוב שיבטיחו לה כי אם תמות היא תובא לקבר ישראל, "כי בימי זקנתה המופלגת באה לירושלים אך ורק כדי לזכות לכך" (עמ' 352). כעבור יומיים נפטרה הזקנה בין כותלי בית החולים. האנגלים שביקשו למלא את צוואתה פנו ליהודים שיבואו לקחתה לקבורה אך הם סירבו. לגרלף מתארת את שאירע אז:

היהודים ענו כי האישה הזקנה שמתה בבית חולים נוצרי אסור לה להיקבר בבית הקברות של היהודים. המיסיונרים עשו כל מה שיכלו להכריח את היהודים לוותר ... אבל הכל היה לחינם. לא נשארה להם דרך אלא לקבור בעצמם את המתה, אבל הם לא חפצו כי יאבד לה לאישה זו הדבר ששמחה עליו במשך כל חייה המסכנים (שם).

למעשה, סביר יותר להניח שהמיסיונרים חששו שהסירוב לקבור אותה בקבר ישראל יפגע קשות בכוח המשיכה של בית החולים שלהם בקרב הציבור היהודי, ולכן התאמצו להביא את האישה לקבר ישראל. לגרלף ממשיכה לתאר את ההשתלשלות הכמעט מופרכת של העלילה:

הם לא שמו לב אפוא לאיסורם של היהודים, אלא כרו קבר בבית הקברות [היהודי] בעמק יהושפט וקברו בו את המתה. היהודים לא עשו מאומה כדי

אחרון זה היה משמעותי, שכן רבים מיושבי ירושלים היהודים באותה עת היו זקנים וזקנות שבאו למות ולהיקבר בהר הזיתים ובעמק יהושפט (נחל קדרון).

בינואר 1845 הכתה ההנהגה היהודית בנשק יום הדין כאשר הכריזה על חרם רבתי נגד האמצעים להציג את כף רגלם בפתח בית החולים של המיסיון

על פי דיווחו של ד"ר מקגאוון עזבו שמונה יהודים את בית החולים תוך 24 שעות מרגע הכרזת החרם, אך נראה שאימתו התפוגגה במהרה, שכן חודשיים אחר כך הוכרז חרם נוסף, ובחודש יולי באותה שנה הוכרז חרם שלישי שכלל לא רק את בית החולים אלא גם את מרפאות החוץ שלו. החזרה על החרם מעידה על כך שההנהגה היהודית עמדה חסרת אונים מול הפיתוי הרפואי העז של המיסיון. כל זאת – עד לפטירתה של יהודייה זקנה בין כתליו. הייתה זו הודמנות יקרה מפז להנהגה היהודית להוכיח את רצינות כוונותיה, וכשהובא עניין קבורתה בפני החברה קדישא היא סירבה בתוקף להביא את הנפטרת לקבר ישראל.

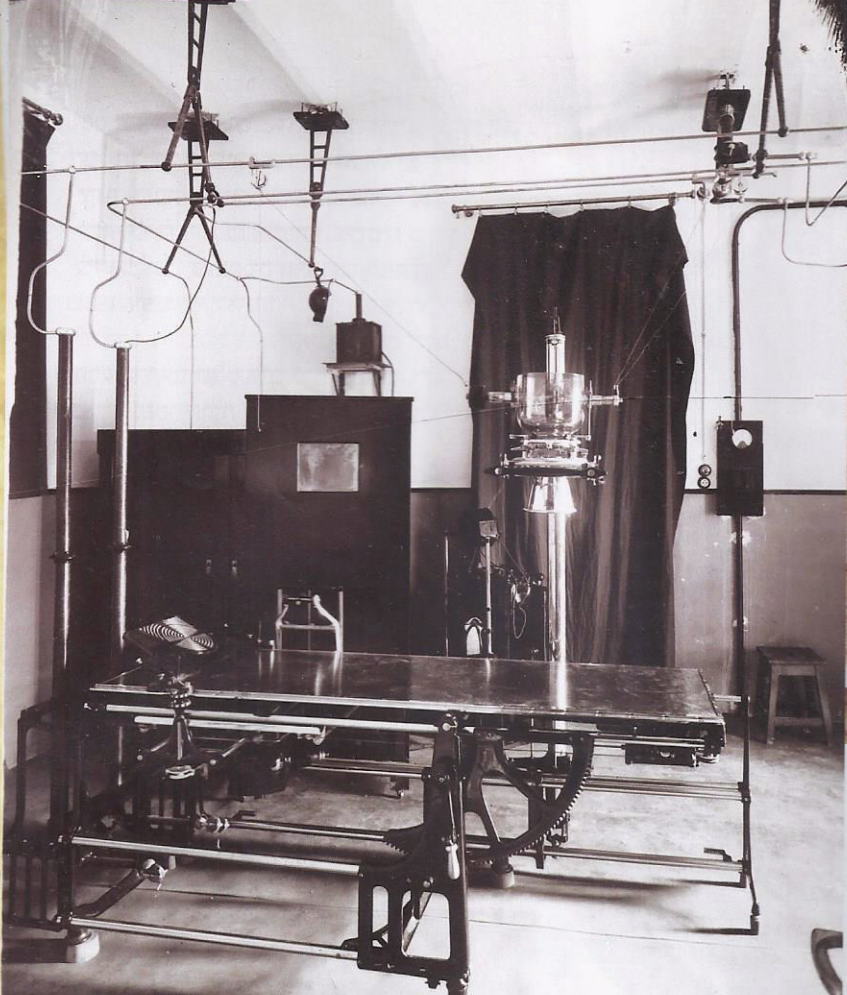
אלחאת גופות

אירוע נורא זה מובא בספר 'ירושלים' שכתבה סלמה לגרלף, סופרת שוודית זוכת פרס נובל, לאחר ביקורה בעיר ב־1900. הספר בנוי כרומן טרורספקטיבי

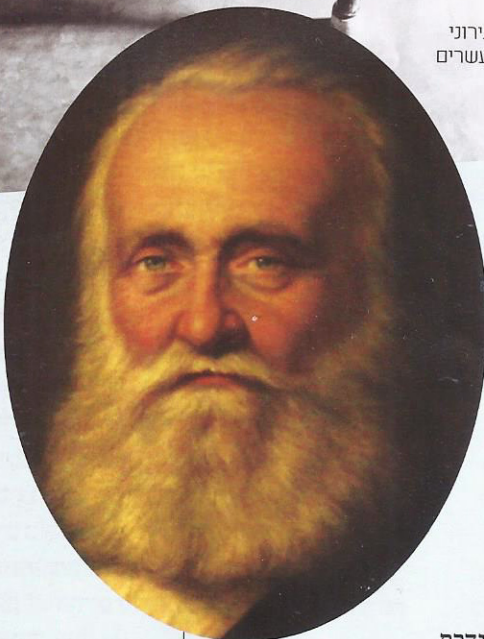
בית החולים של המיסיון לא היה המוסד הרפואי הנוצרי היחיד בירושלים. ב־1882 הוקם בעיר ביחמת מסדר יוחנן המטביל בבריטניה בית החולים סנט ג'ון למחלות עיניים. אנשי הסגל בפתח בית החולים

מאוסף ספריית הקונגרס

הכניסה הראשית של מבנה בית החולים של המיסיון ברחוב הנביאים כיום. מעל פתח הכניסה מצוטטים הפסוקים "רפאני ה' וארפא" ו"אני ה' ורופאך", ונכתב במפורש שבית החולים מיועד ליהודים

מיטת חולה בבית החולים העירוני בירושלים בראשית המאה העשרים
מאוסף ספריית הקונגרס

בחינם, ואילו החלופות היהודיות היו עלובות הרבה יותר, כפי שתיאר למשל יחיאל ברי"ל בעיתון 'הלבנון':

מה יעשה העני החולה אשר לא ימצא מקום בבית החולים הקטן (מח"י מיטות) אשר הוקם מגדבת העשירים הגדולים של משפחת

רוטשילד? מה יעשה העני אשר אין לאל ידו לשלם להרופאים הנמצאים בירושלם? ... הנוכל להאשים את העני החולה אשר כל ישועה ותרופה נדחה ממנו בלכתו אל רופאי המיסיון לדרוש בהם, וישיש אם יקבלוהו בבית החולים שלהם אשר

טיטוס טובלה, רופא וחוקר ארץ ישראל, יצא מאירופה למסע בארץ ישראל בין שנות הארבעים לשנות השישים של המאה ה'19. בין השאר כתב ספר על מצב הרפואה בארץ ובו התייחסות מפורטת לבית החולים של המיסיון בירושלים

להפריעם ממעשם, אבל בלילה שלאחר מכן באו, פתחו את הקבר והשליכו את הארון החוצה (שם).

האנגלים, מסתבה, לא ויתרו וקברו את המתה שוב באותו מקום, "אך בלילה הבא הושלכה שוב החוצה" (שם). לגרלף לא פירטה מה אירע לבסוף לאותה זקנה ואמללה, אך ד"ר אריה מורגנשטרן, שחקר את תולדותיו של בית החולים היהודי הראשון בירושלים, מצא כי לאחר השתדלויות רבות נעתרו לבסוף הרבנים והביאו את גופת הנפטרת לקבורה. ההנהגה היהודית קיוותה כי אירוע זה יטיל מורא על החולים היהודים והם ידירו את רגליהם מבית החולים של המיסיון, אך לא כך קרה. יהודים רבים לא הבינו מדוע עדיף שהם או ילדיהם ימותו בייסורים על מזבח החרם אם אין ככוונתם להתנצר ואיש בבית החולים של המיסיון אינו מכריח אותם לעשות כן. איתמר בן אבי" תיאר זאת יפה בסיפור בהמשכים שכתב בעיתון 'האור':

הן אמנם פה ושם על כותל זה או זה, אל משקוף צפוני או דרומי, בדלת אחת או שתיים היה חרות צלב קטן, היו קבועות מלים של ישוע הנוצרי או של שאול ופטרוס תלמידיו ... אבל מי מהחולים שם לבו לזה? החלב החם רתח בקרבתו, הבשר האדום סיפר לו נפלאות והיין הנוצץ בישר לו את החלמתו הקרובה ("הקרבתן - סיפור אהבה", כ"ד באב תר"ע, 29.8.1910).

המיסיון כאמור סיפק טיפול רפואי, תרופות ומזון

שם ימצא מיטה וכיסא ושולחן וכל הדרוש להחולה ביד רחבה ורוח נדיבה (גם ספר ברית חדשה יינתן לו לקרוא בו) ("בית חולים בירושלים", ב' בתמוז תרמ"א, 29.6.1881).

חוסר ההרתעה של החרם גרם לכך שכאשר נפטר חולה יהודי נוסף בבית החולים של המיסיון התעקש הראשון לציון הרב אברהם חיים גאגין, בעצה אחת עם כל מנהיגי העדות היהודיות בירושלים, שלא להביאו לקבר ישראל. הרב גאגין כתב:

בימים האלה ... אירע כי נפטר לבית עולמו יהודי אחד בהוספיטל שלהם, ועל זה הסכמנו כולנו, ספרדים ואשכנזים וכל ראשי הקהילות, לעשות הרעשה והגזמה לעכב מלקבורו בקברי ישראל, כדי שכל העם ישמעו וייראו ולא יסיפו עוד ללכת שם (מובא במאמרו של אריה מורגנשטרן "בית החולים היהודי הראשון בירושלים", 'קתדרה' 33, עמ' 123).

האנגלים שלחו את הקונסול האנגלי להפעיל לחץ על הפחה המקומי כדי שיאלץ את היהודים לקבור את הנפטר, אך ללא הועיל. לבסוף הושג פתרון יצירתי לקבורת נפטר זה ולקבורתה של אישה נוספת שנפטרה כשנה אחריו בבית החולים של המיסיון. ד"ר טובלר תיאר את שהתרחש בספרו 'תרומה לטופוגרפיה הרפואית של ירושלים':

הם [היהודים] אפילו סירבו בינואר 1845 לקבור גבר ובפברואר 1846 לקבור אישה בני דתם בבית העלמין היהודי הרגיל בעמק יהושפט ... כדי להיות מוכנים בעתיד לאי נעימויות אלו קנה המיסיון חלקה בקרבת בית העלמין היהודי ... כדי לקבור בו בעתיד יהודים מוזרמים שמתו בבית החולים המיסיונרי (עמ' 61).

לאחר יומיים שבהם הייתה מוטלת גופת הנפטר בלא קבורה היא הוטמנה לבסוף באותה חלקה משונה שהייתה 'כמעט' קבר ישראל. נראה היה כי המסר הובהר היטב וכי איש לא יעז עוד לדרוך בבית החולים של המיסיון, אך היהודים

המשיכו לפקוד בהמוניהם את בית החולים של המיסיון שהעניק שירות רפואי מעולה ומזון בחינם. בתגובה החלו צעירי הקנאים מהקהילה היהודית להציב משמר קבע בפתח בית החולים כדי למנוע את הכניסה אליו בכוח הזרוע. על משמר זה כתב ד"ר טובלר:

בסוף פברואר 1846 העמידו היהודים שומרים, מעין משטרה תאוקרטית, במבואות בית החולים האנגלי, על מנת להשיג בקנאותם את מטרת ההגנה הנגדית (שם).

הצלחת המשמר הייתה כנראה חלקית בלבד, שכן ב־1853 נפטר חולה יהודי נוסף בין כותלי בית החולים

יהודים אשכנזים בירושלים, 1876. באותה תקופה שאפו קבוצות נוצריות באירופה להמיר את דתם של יהודים והמקום המועדף ביותר להתחיל במלאכה זו היה ירושלים

ב־1853 נפטר חולה יהודי נוסף בין כותלי בית החולים של המיסיון. גופתו טולטלה בין בית הקברות היהודי לבית הקברות הנוצרי והוטמנה לבסוף בשטח ניטרלי בעמק יהושפט

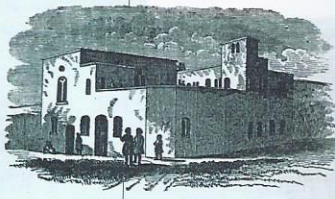
שלום ירושלים

שנים רבות חלפו עברו למן היום אשר פרשה חברת „ממירי הדת“ את רשתה גם בירושלים עיר הק', הקיסה פה בית מרפא גדול, ורופאים חכמים ונבונים הושיבה בו, ותצום לבקר את חולי היהודים גם בביתם חינם אין כסף, ובמתק שפת חלקות יעזרו לפעמים גם ככסף לעני השוכב על ערש דוי, גם סמי מרפא ישיגו בלא מחיר, כל ישעה וחפצה להתקרב אל היהודי האומלל ולהשיבו, אולי תוכל לו, גם בתי מלאכה כוננו ידיה פה למטרה זאת, — מה נורא הוא הדבר הזה! כבא השר הצדיק סיר משה מונטיפיורי הי' בפעם הראשונה ירושלימה, הבין את אשר נעשה ותוגת בני עמו ננעה עד נפשו הטהורה, ויחפוץ לרפאות מחץ בני עדתו, ורנע צעדו רגליו לונדנה שלח רופא אמן לפה, וסמי מרפא, למען הציל את אחיו מהרעה הנשקפת עלימו, — עוד לא בצע כל מעשהו בהר ציון ובירושלים, ויקומו שרי ראטהשילד שי' ויתנו אל לבנם להושיע לענוי ארץ ולהחיש פדות נפשם, ויבנו כמו רמים בית מרפא (האספיטאהל) ויגדילו חסדם להכין כל הדרוש לחולים עניים בבית הזה, בו בית—הצרי, בית לשבת הרופא האמן אשר בחרו בו, עת יבאו לדרוש עצתו.

למבנה חדש ומרווח מחוץ לחומות (כיום ברחוב הנביאים) וגם אז לא רגעו הרוחות. כפי שניתן ללמוד מרשימותיו של המחנך הירושלמי דוד ילין בעיתון 'המליץ', החרם נגד בית החולים נשאר בתוקף, אך איסור הקבורה התמוסס. תיאוריו מלמדים שלא ידע כלל על מהומות הקבורה שהתחוללו עשורים אחדים קודם לכן, אולי מפני שמאז לא נפטר בבית החולים אף חולה יהודי. ברשימתו "עזרת סופרים – מכתבים מירושלים" כתב:

כי יום המסה בא, ובבית החולים אשר להמיסיון נפטרה לבלי חגנו האחרון אישה ספרדית אחת צעירה לימים ואלמנה ... דבר איסור הקבורה עוד טרם יצא לפועל ורבים אמרו לנפשם: אך להטיל אימה על הציבור נאמרו דברי איסור הקבורה ... וסוף סוף, במות מת לאחינו בבית הזה לא יעמוד לב ראשינו לבלי תיתו לבוא אל קבר ישראל, כי הייתכן לענות נפש אחרי מותה? (ו' במרחשון תרנ"ח, 2.11.1897).

בהמשך מתאר ילין את השתלשלות העניינים לאחר פטירת האישה. הראשון לציון, הרב יעקב שאול אלישר, הצהיר "כי אין להנפטר לבוא אל קבר ישראל אחרי עזרה את גורת הציבור". גם הפעם הפעיל המיסיון את הקונסול הבריטי והלה פנה אל הפחה בבקשה שיכריח את היהודים לקבור את המתה, אך ללא הועיל. הפעם הועמדה אבטחה כבדה סביב בית העלמין היהודי כדי למנוע את קבורתה בחסף, "וכבר פשטה השמועה כי שכרה המיסיון אחדים מאחינו למען יעשו כדבר הזה". בסופו של דבר היה גורלה של נפטרת זו כגורל המתים שלפניה:

של המיסיון. גופתו טולטלה בין בית הקברות היהודי לבית הקברות הנוצרי, ולאחר התערבות הרשויות הוטמנה לכסוף בשטח ניטרלי בעמק יהושפט. גם מקרה זה לא המעיט את מספר הצובאים על פתחו של בית החולים, וכך היה גם לאחר שנוסדו בירושלים בתי החולים היהודיים רוטשילד (שבהמשך נקרא משגב לדרך) וביקור חולים, כפי שדיווחו ד"ר אשר ושמואל מונטאגו, שנשלחו ב-1875 על ידי מונטיפיורי לבדוק, בין היתר, את מצב בתי החולים בירושלים:

בית החולים אשר להמיסיון ... מוחרם הוא מאת הרבנים, ובכל זאת רבים באי שערינו להרפאות מחוליים ("להרמת קרן ירושלים ותושביה", עיתון 'חבצלת', כ"ז בתמוז תרל"א, 30.7.1875).

בית קברות אלטונטיבי

במשך עשרות שנים לא פסקה מלחמת היהודים בבית החולים של המיסיון, למרות שהצלחתו בהמרת דת של יהודים הייתה מזערית. ב-1897 עבר בית החולים

מלחמת דת בראש הכותרות ידיעה על המאבק נגד המיסיון בעיתון 'החבצלת' ד' בכסלו תרל"ב (17.11.1871)

רישום של מבנה בית החולים של המיסיון, 1845

בדורו, כי ימתח על כך ביקורת נוקבת, אולם במפתיע הוא דווקא מצדיק את המעשה:

בשעה הזאת, אשר אין כמעט כל מעצור אחר בפני דלת העם, יהיה אולי המקרה הזה כמופת לרבים למנוע רגליהם מנתיבת אלה הצדים צעדינו ... דבר מוכן מאליו הוא כי במאן העדה להביא נפש מנפשות בניה אל קבר ישראל, לא עשתה זאת מצד רגשי נקם או שנאה לנפש הנידחת ... כי אם מצד חפצה לחזק בקרבה בעצמה את השאיפה להתרחק מכל קבלת טובה מהמיסיון ... ובאופן כזה אין מקום לרגשי חמלה על הפרט, ולו גם עשה ... באונס, כאשר כן הדבר נוהג בכל דבר שיש בו משום נזק הרבים.

באשך עשרות שנים לא פסקה מלחמת היהודים בבית החולים של המיסיון, למרות שהצלחתו בהארת דת של יהודים הייתה מזערית

למרות שילין הצדיק את החרם הוא גילה בדבריו גם חמלה על הנפטרת:

ובכל זאת נוד ינוד הלב לאומללה כזאת אשר במוצאה דלתות בתי החסד אשר לבני עמה נעולות בפניה בשעת צרתה לא עמדה בניסיון ותיכשל.

'החברה הלונדונית להפצת הנצרות בקרב היהודים' המשיכה בפעילותה בארץ ישראל גם במאה העשרים ונסגרה סופית רק ב־1951 בתום למעלה ממאה שנות פעילות שלא השיגה את מטרתה. מבית החולים של המיסיון בירושלים נותרו עד היום שני המבנים שבהם פעל. הבית ברחוב אררט 2 שברובע היהודי משמש למגורי משפחות יהודיות, והבית ברחוב הנביאים משמש בית ספר אנגליקני לילדי דיפלומטים. רק שורות לוחטות בעיתונים מזהיבים משמרות את הדי הימים הרחוקים ומספרות על החרם הסוער והעיקש שהציב היישוב היהודי בירושלים נגד המיסיון האנגלי. ■

לקריאה נוספת:

אריה מורגנשטרן, "בית החולים היהודי הראשון בירושלים", 'קתדרה' 33, יד יצחק בן צבי, ירושלים 1984, עמ' 107-124; טיטוס טובלה, 'תרומה לטופוגרפיה הרפואית של ירושלים', אוניברסיטת בר אילן, חיפה 2005.

מכתבים מירושלים:

באותו חודש ובאותו יום אשר בו מתה האישה הספרדית לפני שנה בבית החולים אשר להמיסיון בעירנו, מתה גם השנה הזאת אישה ספרדית במקום ההוא ... עוד לפני מות האישה הזאת שלח רופא המיסיון להגיד לכבוד הרב כי אישה יהודייה שוכבת בבית החולים אשר תחת פקודתו והיא מסוכנת וקרובה למות, ועל כן ישתדל כי יקבלוה בבית חולים יהודי (כ"ב במרחשון תרנ"ט, נובמבר 1898).

פנייה מפתיעה זו של המיסיון העמידה את הראשון לציון – שנקרא לפתע להציל אישה שפעלה בגלוי נגד חוקי הקהילה – במצב לא פשוט. הוא חשש שאם יאשר להעביר את האישה לבית חולים יהודי ייזור בכך תקדים, וכל יהודי שיפנה לבית החולים של המיסיון ידע "כי בחלתו מאוד יוציאוהו משם והעדה תשוב לקבלו על כורחה". בשל כך סירב הרב להיעתר לבקשה והשיב: "כיוון שנכנסה האישה אל בית החולים אשר להמיסיון אין העדה נוקקת לה עוד כלל".

גם במקרה זה לוותה ההתרחשות בעירוב הפחה המקומי, בהתכתשות הרדית ובהתקבצות קהל שומרים עצום מקרב אגודת 'בני ישראל' בהר הזיתים. גם הפעם נאליץ המיסיון להביא את הנפטרת לקבורה בחלקה המיוחדת הסמוכה לחלקה היהודית. לימים סיכם את הפרשה יצחק שריון, מחברי אגודת 'בני ישראל', ואמר שמאז נמנעו מנהלי בית החולים של המיסיון לקבל חולים יהודים שהיה חשש שלא יקומו מחוליים.

בהמשך מספק ילין פרט מידע מכמיר לב שלפיו לא הייתה לאישה הגוססת ברירה אלא להתדפק על שערי בית החולים של המיסיון:

כי לפני היכנס האישה אל בית החולים אשר להמיסיון דפקה על בית חולים יהודי ולא קיבלה מאפס מקום.

נראה כי הכוונה היא לבית החולים רוטשילד ששכן לא הרחק מבית החולים של המיסיון ברחוב הנביאים.

על גבה של החולה

התעקשות ההנהגה היהודית להעניש בחומרה אנשים שפנו לבית החולים של המיסיון אף לאחר מותם יכולה הייתה להיראות קיצונית ואולי אף מרושעת. ניתן היה לצפות מדוד ילין, שנמנה על 'המשכילים'